

Høring - Norge mot 2025

Vi viser til departementets høringsbrev av 26. mars 2021.

Som undertittelen «Om grunnlaget for verdiskaping, produksjon, sysselsetting og velferd etter pandemien» viser, har utvalget gjennomgått brede, viktige politikkområder som Virke er opptatt av. Virke har fulgt utvalgets arbeid tett gjennom utvalgets referansegruppe og bidratt med innspill underveis.

Virke er enig med utvalget i at de langsiktige utfordringene for statsfinansene understreker behovet for at offentlige midler brukes effektivt. Dette synspunktet har betydning for nær sagt alle politikkområder.

Kompensasjonsordningene

Utvalget mener kompensasjonsordningene bør avvikles senest sammen med de mest inngripende smitteverntiltakene.

Virke mener at den statlige kompensasjonsordningen må videreføres så lenge smittevernsrestriksjonene varer og legger begrensninger på mulighetene til å drive næring.

Forlengelsen av kompensasjonsordningen ut juni var helt nødvendig og Virke forventer at regjeringen vurderer behovet for ytterligere forlengelser etter sommeren. Det kan også være behov for ytterligere forbedringer i kompensasjonsordningene for de mest utsatte bransjene. Dette gjelder både ordninger som forvaltes på statlig og kommunalt nivå.

Motvirke at tilbudet av arbeidskraft blir varig svekket

Demografiske endringer, globalisering, digitalisering og grønn omstilling er sentrale forhold som påvirker arbeidslivs- og kompetansepoltikken på nye måter. Disse endringsdriverne treffer alle bransjer og sektorer, også hele det brede spekteret som faller inn under handels- og tjenestenæringen.

Endringene stiller krav til at vi kobler tilbud og etterspørsel etter kompetanse mer effektivt, at vi etablerer mer fleksible systemer for kompetanseheving og etter- og videreutdanning, og at vi utvikler et mer inkluderende syn på hva kompetanse er. Disse forholdene er ikke nye. Samtidig har koronapandemien akselerert endringstakten og omstillingsbehovet, og dermed også forsterket nødvendigheten av å etablere tiltak som er relevante og bærekraftige på kort og lengre sikt.

Virke støtter rapportens overordnede omtale av arbeidslivs- og kompetansefeltet, og vektleggingen av en aktiv arbeidslivspolitikk og at utenforsksproblematikken ses i lys av utfordringene unge kan ha med å komme seg inn i arbeidsmarkedet og i et livslangt læringsperspektiv.

Virke er enige i rapportens beskrivelse av at det er særlig unge og personer med lav formell kompetanse som er mest utsatt med tanke på varig utenforskap fra arbeidslivet.

For å motvirke utenforskap hos unge, er det viktig at utdanningssystemet innrettes slik at hver enkelt får utviklet og brukt sitt potensiale. Unge i skole og utdanning må rustes og kvalifiseres slik at de i størst mulig grad har forutsetninger til å følge det løpet de starter på. Samtidig må vi ha et fullverdig

system for de som av ulike årsaker ikke følger et ordinært løp. Skal vi i praksis bidra til at arbeidslivet har nok tilgang til ressurser og kompetanse og sikre at unge ikke faller utenfor, må vi forholde oss til at vi mennesker er forskjellige, med ulike forutsetninger, utfordringer og ønsker. I lys av dette blir tiltakene som det pekes på i rapporten viktig; etablere samarbeid mellom utdanningsaktører, Nav, tiltaksarrangører, arbeidsliv og andre relevante aktører.

Livslang læring er et veletablert begrep, men som fortsatt må utvikles og fylles med innhold. For å få til livslang læring i praksis, mener Virke at man må etablere en mer inkluderende forståelse av hva kompetanse er. Utdanning og videreutdanning som er tilegnet i det formelle utdanningssystemet er en viktig kilde til kompetanse, for den enkelte og for arbeidslivet. Bransjeprogrammene er eksempler på gode og relevante ordninger, hvor tilbuds- og etterspørselssiden samarbeider.

Samtidig finnes det mange kompetansehevingsarenaer utenfor det formelle utdanningssystemet som gir kompetanser som er relevant og etterspurt i arbeidslivet. Denne kompetansen finnes det i dag ikke et velfungerende system for å anerkjenne eller verdsette. Dermed blir kompetansen «usynlig» og vanskelig å omsette i et arbeidsmarked. Virke har, i samarbeid med LO, YS, NHO, KIWI, Meny og IKEA, utviklet en metodikk for dette, kalt Balansekunst. Balansekunst er benyttet til å lage kompetansestandarder for roller i arbeidslivet, og til å beskrive individuell kompetanse fra tidligere arbeidserfaring. I denne sammenheng merker Virke seg at rapporten peker på behovet for mer kunnskap om ulike tiltaks relevans og effektivitet for å sikre et godt samsvar mellom tilbud og etterspørsel av kompetanse. Virke støtter dette.

Virke støtter bruken av opplæring i dagpengeperioden, spesielt for de som trenger å fullføre videregående opplæring. Virke støtter også forslagene om å prøve ut og evaluere ordningen med lønnstilskudd og mentor på arbeidsplassen.

Etter pandemien bør NAV få videreføre den forsterkede ungdomsinnsatsen, samtidig som virkningene evalueres. Det er viktig at de unge prioriteres som målgruppe og at de får raskt bistand. Flere av tiltaksleverandørene står klare til å ta imot, men opplever forsinkelser på innmeldingene i NAV. Her bør det iverksettes tiltak for å få til en smidigere overgang.

Næringspolitiske tiltak/virkemidler

Utvalget støtter pågående prosesser for koordinering, effektivisering og forenkling av virkemiddelapparatet for næringsrettede tiltak. Virke er enig i dette.

Det nasjonale politiske målet er å legge til rette for vekst i samlet verdiskaping og nye lønnsomme arbeidsplasser, omstille norsk økonomi og gjennomføre det grønne skiftet. Forskning og innovasjon står sentralt i dette arbeidet. Som hovedorganisasjon for tjenestenæringene er det et sentralt poeng for oss at virkemiddelapparatet skal være tilpasset hele norsk næringsliv. Omstilling er nødvendig for å få hjulene i gang etter koronakrisen, men også for å klare den langsiktige utfordringen.

Der et sterkt behov for FoU-prosjekter med formål om å etablere lønnsomme og bærekraftige forretningsmodeller i handels- og tjenestenæringene. Dette omfatter mange bransjer som i dag har få brukere av dagens ordninger. De fleste tiltakene i krisepakken har vært utvidelse av ordninger som forvaltes av Innovasjon Norge og Norges forskingsråd. Virke mener det er viktig at disse virkemidlene framover fanger opp kriserammede virksomheter i handels- og tjenestenæringen, og særlig bransjer som i dag ikke benytter virkemiddelapparatet i særlig grad. Det bør også være et uttalt mål at virkemidler og aktører i større grad skal mobilisere helt nye søkere og næringsmiljøer.

Vi viser her til st.mld 9 (2018-2019) om handelsnæringen der det omtales at handelsnæringen i liten grad benytter seg av det etablerte virkemiddelapparatet. Kun to prosent av midlene til næringsrettet forskning i regi av forskningsrådet kanaliseres til handelsnæringen. Vi mener det er behov for offentlig satsinger, gjennom de brede ordningene i Innovasjon Norge og forskningsrådet, som i større grad møter utfordringene nedstrøms i verdikjeden – særlig mot digitalisering, bærekraft og nye forretningsmodeller.

Kartleggingen virkemiddelapparatet viser at det er for komplekst, og at forenkling er viktig for kostnadseffektivitet, kvalitet og styrbarhet. Forenkling er også nødvendig for å gjøre virkemiddelapparatet mer brukervennlig. Virkemiddelapparatet har mange brukerinnganger og dagens brukergrensesnitt oppleves som fragmentert. For å oppnå et mer brukervennlig virkemiddelapparat og som i større grad treffer tjenestenæringene og SMB støtter vi derfor de pågående prosessene for koordinering, effektivisering og forenkling av virkemiddelapparatet for næringsrettede tiltak – eksempelvis gjennom porteføljestyling i Innovasjon Norge og forskningsrådet.

Utvalget skriver «En ambisjon bør derfor være å utvikle rammebetingelser som ikke hindrer virksomheter i å skalere opp». Virke slutter seg til dette.

Dagens vekstselskaper står overfor to hovedutfordringer som begrenser deres fremtidige vekstpotensiale. For det første mangler Norge et bærekraftig økosystem for venturekapital. For det andre mangler Norge et solid internasjonalt investornettverk som gjør norske vekstbedrifter attraktive. Virke ser derfor et umiddelbart behov for å styrke virkemidlene som stimulerer til kapitaltilgang for selskaper i vekstposisjon. Det er et godt grunnleggende prinsipp at statlige kapitalvirkemidler skal supplere og stimulere, ikke erstatte, det private kapitalmarkedet. I praksis gjøres dette ved at offentlige engasjementer konsentreres om områder der det kan være markedssvikt som fører til underinvestering fra private kapitalkilder. Mandatene til Investinor og Nysnø gjenspeiler en slik tankegang.

Grønn omstilling

Virke støtter utvalgets vurdering av at ødeleggelse av klima, natur og miljø bør prises slik at det reflekterer den samfunnsmessige kostnaden. En forutsetning er derimot at prisingen gjøres over et større marked, altså på EU nivå, slik at konkurransen i et felles marked blir mest mulig lik. Gjennom Green Deal utreder EU løsninger for utvidet produsentansvar, hvor den som setter produkt på markedet er medansvarlig for å finansiere miljøsanering og gjenvinning av produkter når de blir avfall. Et utvidet produsentansvar er en prising av miljøkostnader som stimulerer til økt sirkulær økonomi, som ikke er en fiskal avgift, men som bidrar til å bygge opp systemer for håndtering, gjenbruk og gjenvinning av avfall. Norge kan vise til svært gode resultater med systeminnovasjon for å løse utfordringer på miljøområdet. NOx-fondet, som utvalget også tar opp, er et eksempel på en avtale der næringsliv og myndigheter har samarbeidet om tiltak som har bidratt til både reduksjon i utslipp og finansiering av teknologiutvikling. Pantestystemet i Norge er et annet eksempel, selv om det er på et avgrenset området har det bidratt til vesentlig mindre engangsplastflasker i naturen enn det en finner i EU området, samtidig har det bidratt til å utvikle sorteringsteknologi som i dag er en eksportartikkel. Virke vil understreke at det ikke er inntekter som er poenget med miljøavgifter, men å prise utslipp og at økte inntekter bør gå til å løse miljøutfordringer enten det er å håndtere utslipp og miljøforurensing, eller utvikle teknologi som reduserer den.

Virke vil understreke at overgang fra fossile til fornybare energikilder bare vil ta oss deler av veien til en karbonnøytral økonomi. Utvinning, produksjons og prosessering av materialer står for en stor del

av klimautslippene og fører samtidig til stadig økende press på sårbar natur. I den globale økonomien i dag utnyttes råvarer svært dårlig og forblir i kretsløpet i for kort tid. Norsk økonomi anslås i rapporten «Circularity Gap Report» å være 2,4 prosent sirkulær, noe som er halvparten av snittet i den globale økonomien og en tiendedel av de beste landene i Europa, noe som trolig henger sammen med relativt god økonomi og høyt velstandsnivå. Kunnskapsgrunnlaget til regjeringens sirkulærstrategi peker særlig på manglende samarbeid mellom ulike deler av næringslivet, og mellom næringsliv, kunnskapsmiljøer og myndigheter, som en utfordring. Virke mener det mangler sterke kunnskapsmiljøer med kompetanse i skjæringspunktet mellom sirkulærøkonomi, innovasjon og lønnsomme forretningsmodeller, og at dette utgjør en utfordring for næringslivet i helhet og særlig handelen spesielt. Vi mener det er nødvendig med en langsiktig strategi for å bygge opp slike kunnskapsmiljøer.

Handelsnæringen er dels en fragmentert næring med mange små og mellomstore virksomheter, og mangler i mange bransjer de store lokomotivene en kan finne ellers i næringslivet. Tradisjonen for samarbeid med universitets- høyskole og instituttsektoren er også mindre enn i andre deler av næringslivet. Virksomhetene driver i mindre grad FOU-arbeid men lener seg på innovasjon som skjer tidligere i verdikjeden. Av den grunn er også veien til virkemiddelapparatet lengre, selv om omstillingsbehovet er stort. Virke mener det må være en prioritert oppgave å styrke samarbeidet mellom handel, FOU-miljøer og virkemiddelapparatet for å lykkes med grønt skifte i sektoren.

Virke støtter utvalgets syn om betydningen av forskning for å løse klimautfordringene, men synes utvalget begrenser seg når de ensidig bruker begrepet «klimateknologi», og på den måten oppfattes det å legge mindre vekt på forretningsmodeller, prosesser eller tjenestedesign. Virke mener at den manglende omtalen av tjenesters betydning for bærekraftig omstilling og verdiskaping er en svakhet ved Norge 2025.

Virke mener:

- Det bør igangsettes et arbeid med å avdekke kunnskapsbehov for en mer sirkulær økonomi i Norge med særlig vekt på forbruksrettet næringslivet.
- Som en oppfølging av regjeringens sirkulærstrategi må det lages en plan for å bygge opp kompetansemiljøer på sirkulære forretningsmodeller.
- Det må videreføres kompetansetiltak innenfor bærekraft, særlig rettet mot handelsnæringen, for å styrke næringens omstillingsevne.

Virke er enig med utvalget i at et veiprisingsystem som tar hensyn til at negative eksterne effekter ved bilkjøring varierer med biltype, tid og sted vil være et mer effektivt virkemiddel for å redusere de samfunnsøkonomiske kostnadene ved bilkjøring enn dagens veibruksavgift.

Skatt

Virke er glad for at regjeringen har satt ned et nytt skatteutvalg i tråd med utvalgets anbefaling, med mandat til å foreslå endringer som fremmer grønn omstilling, og endringer tilpasset globaliseringen og digitaliseringen.

Virke mener det er behov for å gjøre tre grep i skattepolitikken for å utvide skattegrunnlaget, skape like konkurransevilkår og samtidig fremme verdiskaping og grønn omstilling.

1. Utviklingen av den digitale økonomien globalt gjør det nødvendig å tilpasse beskatning av multinasjonale selskaper, både for å unngå erodering av Norges og andre lands skattegrunnlag og å

sikre like konkurransevilkår mellom de multinasjonale selskapene og nasjonale selskaper. Det er nødvendig at de største digitale selskapene i større grad betaler skatt i landene de tjener penger. Vi er glade for at G7-landene er enige om et prinsipp der de største multinasjonale selskapene skal betale skatt etter størrelsen på overskuddet i de landene selskapene opererer. Dette skal hindre selskapene å flytte hele overskuddet de har i f.eks nordiske land til land med lav eller ingen selskapskatt. Vi er også glad for at G7-landene vil innføre en minimumssats på 15 prosent. Med enigheten mellom G7-landene er vi et skritt nærmere internasjonale kjøreregler på skatteområdet tilpasset den digitale og globale økonomien. Det er viktig at Norge følger opp dette.

2. Mange bedrifter, særlig små og mellomstore, er svært avhengige av at eierne har egenkapital for å kunne omstille og utvikle seg. Dette ble påpekt av kapitaltilgangsutvalget i 2018. Koronakrisen har gitt bedriftene store utfordringer i form av nedstengning og ulike smitteverntiltak. Mange bedrifter har nå likviditetsutfordringer, samtidig som de har en krevende gjenreisnings- og omstillingstid foran seg. Med svekket likviditet i 2020 stopper omstillingene opp i store deler av norsk næringsliv. Det er i en slik situasjon helt nødvendig at norske bedriftseiere generelt, og nyetablerere og småbedriftseiere spesielt, får beholde mest mulig egenkapital. Norge mot 2025-utvalget er også opptatt av behovet for egenkapital, og skriver «I prioriteringen fremover må det være særlig oppmerksomhet rundt behovet for kapitaloppbygging i lønnsom næringsvirksomhet der egenkapitalen er blitt kraftig redusert som følge av pandemien.» Et av problemene med formueskatten er at den fastsettes uavhengig av bedriftenes lønnsomhet og likviditet. For mange småbedriftseiere forsterker formuesskatten dermed en allerede vanskelig økonomisk situasjon. Derfor mener Virke det er viktig og riktig å fjerne formuesskatten på arbeidende kapital så snart som mulig, ved å sette verdsettelsesrabatten til 100 pst.

3. Miljøomstilling har kommet høyere på agendaen i næringslivet siden Grønn skattekommisjon la frem sine anbefalinger i 2015. Stort sett alle virksomheter i alle bransjer har nå økt bærekraft på agendaen i en eller annen form. Nye miljøkrav kommer fra myndighetene og fra EU. Samtidig avdekkes flere skatte- og avgiftsmessige barrierer mot den grønne omstillingen, ikke minst omstillingen til mer sirkulær økonomi, som ikke var tema for forrige grønne skattekommisjon. Virke er glad for at det er satt ned et nytt utvalg, fem år etter Grønn skattekommisjon, som har som mandat å foreslå hvordan skatte- og avgiftspolitikken i større grad skal fremme grønn omstilling. Det handler etter Virkes oppfatning om å følge opp anbefalingene fra Grønn skattekommisjon om å prise utslipp av klimaforurensende gasser og annen miljøforurensning likt i alle næringer etter prinsippet om at forurenser betaler, og en oppdatering av skatte- og avgiftspolitikken for å fremme sirkulær økonomi. Vi viser til brev fra Virke til Finansdepartementet av 23.juni med anmodning om å vektlegge av grep for å fremme sirkulær økonomi i det nedsatte skatteutvalget.

Digitalisering

Rapporten viser tydelig hvor vesentlig digitalisering og IKT er for produktivitsvekst og konkurransekraft i Norge. Vi har gjort store sprang i Norge på digital infrastruktur for innbyggere og næringsliv i de siste årene, og vi må forvente at dette blir en kontinuerlig prosess også framover.

Norge er et tjenestesamfunn med stadig større avhengighet av gode, digitale systemer. Coronakrisen har vist oss hvor avhengige vi er av god digital infrastruktur, og at blant annet offentlig sektor ligger for langt bak. Vi mener det er nødvendig å se nærmere på potensialet for produktivitsvekst og jobbskaping fra digitale investeringer. Samfunnsøkonomiske analyser av digitale investeringer er nødvendig for å prioritere og for å realisere effektene.

Utvalget drøfter et digitalt infrastrukturløft, særlig knyttet til bredbånd og mobilnett. Nasjonal Transportplan (NTP) er det viktigste dokumentet for å prioritere og sette mål for infrastruktur, investering og drift. Vi mener det er behov for en tilsvarende tenkning rundt digitalisering. En langsiktig, helhetlig plan for digitaliseringsarbeidet (Nasjonal Digital Langtidsplan) vil være like viktig for Norge framover som det er for ordinær infrastruktur. Dette gjelder både den fysiske delen av nødvendig infrastruktur, som bredbånd og høyhastighetsmobilnett, og tjenesteinfrastruktur. Dette vil også kunne bidra til større gevinstpotensial gjennom å se investeringene på tvers av samfunnssektorer, og ikke bare knyttet til enkeltvirksomheter og områder.

Vi mener også det er nødvendig å frigjøre seg i større grad fra sektortankegangen i digitaliseringsarbeidet. Investeringer og prosjekter i helsesektoren har implikasjoner for utdanning, investeringer i statlig sektor treffer også kommunenes behov. Digitaliseringsarbeidet bør skje utfra en overordnet behovsanalyse og verdipotensial, gjennom i større grad se på verdikjeder og effekt for samfunnet, i stedet for rene sektormål.

Utvalget drøfter hvordan offentlig sektor og private kompetansemiljøer sammen kan drive digital utvikling. Vi mener det er helt vesentlig at offentlig sektor både har egen digital kompetanse og at det bygges broer mot øvrig kunnskapsnettverk på området. Deling av kompetanse er sentralt i all kunnskapsutvikling og både offentlige og private aktører lykkes best hvis digitaliseringsoppgavene løses i samarbeid. Gode offentlige-private samarbeid både for å få fram de beste offentlige tjenestene og for å skape et konkurransedyktig næringsliv.

Utvalget legger stor vekt på utdanning og kompetansebygging, og Virke stiller seg bak at dette er avgjørende for å sette arbeidslivet i stand til å skape størst mulig verdier fra digitalisering. Internasjonalt leder USA og Kina an i dette arbeidet, mens Europa henger etter. Det bør være et mål for norsk kompetansebygging på området at vi er raske og har god responsevne, og at vi korter ned tiden fra behovet til relevant læring. Samarbeidet mellom partene i arbeidslivet er en nøkkelfaktor for god kompetansebygging. Det er et sterkt behov for flere virkemidler som sikrer kontinuerlig kompetanseutvikling av ansatte, og utvalgets forslag om et kompetanseløft fram mot 2030 peker i riktig retning.

Stian Sigurdsen

Anita Sundal

Direktør Politikk

Leder Politikk

Hovedorganisasjonen Virke